

EDMUND WILSON

HENRY MILLER

JOHN DOS PASSOS

LITERATUUR

DE SCHRIJVERS VAN DE BROOKLYN BRIDGE

ZELFMOORDENAARS en schrijvers — dat zijn de meest opvallende personen die Brooklyn Bridge na de opening in mei 1883 hebben bezocht. In dit artikel gaat het over de schrijvers, en niet over de zelfmoordenaars. Behalve natuurlijk als het om schrijvers gaat, die zelfmoord hebben gepleegd.

DE BEPERKING tot schrijvers wordt niet alleen veroorzaakt door een zekere piëteit voor de vrijwilligers in de dood. Ook de tekenaars, de schilders, decorbouwers en fotografen, die de Brooklyn Bridge in de loop der jaren zichtbaar hebben gemaakt, zullen met een enkele regel genoeg moeten nemen.

Wie zich eenmaal in *Brooklyn Bridge* verdiept, ontmoet haar overal. In spots uit *The New Yorker*: in het prachtige schilderij van Joseph Stella uit *transition*; als dominerend decorstuk in de Broadwayhit *A Tree Grows in Brooklyn*; de laatste maanden zag ik

de Brug in minstens vier oude Amerikaanse speelfilms, waarvan *Arsenicum en Oude Kant* (de oude dames wonen praktisch onder de Brug) en *The West Point Story* wel de bekendste zijn; en dan heb ik het niet eens over oude en nieuwe advertenties voor — bijvoorbeeld — Stationcars, Cutty Sark en de Bell Company waarin de Brug als bij toeval aanwezig is, op de achtergrond maar onweerstaanbaar.

De *littéraire* Brug! Laten we die maar eens structureren, funderen en van verbindingkabels voorzien.

DIT ZOU de honderdduizend-gulden-vraag kunnen zijn in een literaire quiz: Wat hebben zij met elkaar gemeen? :

Frank Harris, de Casanova van de Belle Epoque, wiens *My Life and Loves* vanwege het vermeende pornografische karakter in de VS veertig jaar lang verboden is geweest ...

Henry Miller, die ook al over censuur en sex kan meepraten, getuige

werken als *Tropic of Cancer* en *Capricorn*, *The Rosy Crucifixion* en *Quiet Days in Clichy*...

Edmund Wilson, die met zijn overspelige *Princess with the Golden Hair* voor een storm van verontwaardiging zorgde...

Wat hebben zij gemeen? Nee, niet alleen hun openhartige, wijdbeense, stijfgestileerde proza over seksuele relaties. Alle drie hebben ze ook over Brooklyn Bridge geschreven en wel in *My Life and Loves*, *Tropic of Capricorn* en *The Princess*.

En nu ik er over denk, de Brug als sexueel geladen symbool, dat zou waarachtig de eerste caisson kunnen zijn. De Brug als partner van — zeg — de Eiffeltoren?

Zó eenvoudig-visueel ligt het nu ook weer niet.

Om te beginnen: **Frank Harris** heeft in feite weinig of niets bijgedragen aan deze 'symboliek'. De relatie sex-Brooklyn Bridge is bij hem van realistischer aard.

In het eerste deel van zijn autobiografische trilogie vertelt Harris hoe hij als jongen van vijftien vanuit Europa in New York aankomt, in de tijd, dat Brooklyn Bridge wordt gebouwd: 'Er werden arbeiders gevraagd voor het werk onder water, in de ijzeren caissons van de Brooklyn Bridge. Vijf tot tien dollar per dag werd er betaald'.(1). En dat was veel geld in die dagen. Harris blijkt dat geld voornamelijk nodig te hebben om zich toegang te verschaffen tot het heiligdom van het meisje Jessie. Alleen met de harde Roebing-dollars weet hij bij haar moeder, Mrs. Plummer, genoeg respect af te dwingen om zich in Jessie's nabijheid te kunnen begeven: 'Eenvoudigweg zei ik dus: "Ik verdien vijf dollar per dag, Mrs. Plummer, en geld spreekt voor zichzelf". Haar mond viel open van verbazing. "Vijf dollar", echode ze. "Het spijt me... Ik... Ik..."'

Harris' talenten als leider en een beetje doorzettingsvermogen doen de rest: "O, ik bloed", huilde ze. "Wat heb je gedaan?"

We zijn hier getuige geweest van een typisch Harris-achtig staaltje van zelfverheerlijking, iets wat hij zijn hele leven en in al zijn liefdes heeft weten vol te houden. Zo is hij het, volgens hemzelf, die als vijftienjarige knaap beter opgewassen is tegen het keiharde werk in de caissons van Brooklyn Bridge, dan welke andere arbeider ook: 'De mannen werkten niet meer dan tien minuten achter mekaar, maar ik hakte onverdroten voort...'. En de voorman, een bonk van een Zweed laat hij zeggen: 'Natuurlijk. Jij bent de beste van de hele ploeg, een taai pony'.

Harris werkt niet lang in de caissons, eigenlijk maar net zo kort als zijn relatie met Jessie duurt. Na een paar wilde avonden houdt hij haar en het werk wel voor gezien.

Van ingrijpende aard zijn **Henry Millers** overpeinzingen ten aanzien van De Brug. Hij beschreef in het essay *The Brooklyn Bridge* (in de bundel *The Cosmological Eye*), hoe hij de Brug opzocht 'op momenten van uiterste pijn' en dan midden op de Brug 'uiterst woest droomde'.

Bij Miller wil dat zeggen, dat hij een ogenschijnlijk ongecontroleerde stroom van beelden, gedachten, zinnen en woorden uit het half-bewustzijn laat ontsnappen, zonder daar merkbaar invloed op uit te oefenen. Omdat het literatuur is, is dat natuurlijk slechts schijn. De droomstroom die de lezer onder ogen krijgt is wel degelijk gestructureerd, doorwrocht, beïnvloed door de schrijver zelf. In *Tropic of Capricorn* kunnen

we getuige zijn van zo'n uitbarsting, van zijn 'persoonlijke gedachtenstroom, die ongeveer in het midden van de Brooklyn Bridge was begonnen...'. En: 'Toen ik over de Brug ging, terwijl de zon onder ging, de wolkenkrabbers glimmend als lichtgevende kadavers, toen begon de herinnering aan het verleden...'

Dat dat gebeurt midden op de Brug, is verklaarbaar. Miller heeft vanaf de voetgangerspromenade als het ware een prachtig uitzicht over leven en dood. De Brug ligt daartussen, en blijft zelf neutraal gebied: '... de herinnering, dat ik terugging en verder over de brug, op weg naar m'n werk, de dood, terug naar een huis, dat een lijkenhuis was,

'in crude and simple fashion' uiteindelijk tot de conclusie komt, dat Hymie een 'ovariumvrucht is, gekweekt in de hoge passage tussen twee oevers...'. En Miller wordt nog duidelijker als hij er aan toevoegt: 'voor hem (Hymie) was de tweelingstad verbonden door de Brooklyn Bridge, waren de caissons verzonken, de kabels gespannen van toren naar toren...'. Het beeld is nu uitgewerkt: Hymie is het produkt van de partners Brooklyn en Manhattan, verwekt door hun samensmelting: de Brug. De Brug is de bron van alle leven, de baarmoeder.

Miller zou Miller niet zijn, als hij daar niet onmiddellijk een parallelle maar realistischer aanvulling op zou geven. Dat gebeurt aan de hand van het verhaal over zijn collega, het meisje Valeska. Zijn vrouw moet op zekere dag een abortus ondergaan en Miller en Valeska passeren thuis op het kind, dat hij probeert te amuseren door van domino's een boot te bouwen en die boot steeds weer van tafel te laten varen door aan het tafelkleed te trekken. Voor een goed begrip van wat nu volgt, moet de lezer weten, dat Millers dominoschip de verbeelding is van de schepen in de Navy Yard van New York, en dat men het beste uitzicht over de Navy Yard heeft vanaf de Brooklyn Bridge.

Als het kind slaapt — de domino's liggen nog op de vloer — hebben Miller en Valeska gemeenschap tegen de tafel: 'Ik kon één van de domino's onder mijn voeten voelen — een deel van de vloot, die we keer op keer hadden vernietigd'.

Wat gebeurt hier op een onder de tekst liggend niveau? Miller en Valeska vormen, al parend, een brug, die op de Brooklyn Bridge lijkt; een brug die in staat is leven te verwekken, en dat juist op het moment, dat het leven in Millers vrouw vernietigd wordt, de vrucht afgedreven via de vagina. Het beeld is totaal. En die samenloop van leven en dood bezorgt hem een intense wroeging, die Miller tenslotte subliem terugverbindt naar de Brug zelf: 'Zodat ik, iedere keer dat ik over de Brooklyn Bridge wandelde en naar beneden keek naar de Navy Yard, het gevoel had, dat ik mijn darmen uit zou spugen. Daarboven, tussen twee oevers, voelde ik me alsof ik me over een vacuüm boog: daarboven leek alles wat me ooit was overkomen onwezenlijk, en nog erger dan onwezenlijk — niet noodzakelijk. In plaats dat zij me verbond met het leven, met de mens, met menselijke activiteiten, leek de Brug alle verbanden te verbreken'. De wroeging heeft de overhand genomen, mondt uit in een overweldigend levenspessimisme; aan beide uiteinden van de Brug wacht "de hel".

TEGENOVER dit Milleriaanse pessimisme kunnen we het optimisme stellen bij **Edmund Wilson**.

Hij heeft in *The Princess* een merkwaardige, los-vaste verhouding met Imogen met de gouden haren. Hij, de jonge intellectueel; zij, de rijpere, gehuwde vrouw; beiden van welgestelde huize. Los-vast, omdat de uren die zij samen door kunnen brengen gestolen uren zijn: Imogen op bezoek bij een vriendin in New York, Imogens echtgenoot op zakenreis... Merkwaardig, omdat Imogen aan allerlei remmingen onderhevig is: haar sociale status, haar echtgenoot, en het orthopedisch corset dat zij moet dragen vanwege haar zwakke ruggewervel.

Vaak verlopen er weken en maanden tussen

HET BOUWEN VAN DE BROOKLYN BRIDGE

DEEL EEN VAN DEZE TWEEDELIGE SERIE OVER BROOKLYN BRIDGE VERSCHENEN IN FURORE NO. 8 (OKTOBER 1977) F. 4,95

herinnering aan Faust, die naar beneden kijkt, naar het kerkhof...'

Op de Brug bevindt Miller zich in een vacuüm waarin hij buiten zijn eigen verleden kan treden en zijn eigen leven duidelijker begint te zien en pas wanneer hij over de Brug is, uit de bus stapt bij Java of India Street wordt hij weer 'teruggevoerd in de maalstroom van het leven...'

Dat vacuüm wordt bij Miller vergeleken met en gelijkgeschakeld aan de baarmoeder en de vagina, de gotische poort tot het leven. Geen wonder, dat juist in het midden van de Brug zijn vriend Hymie vraagt wat 'ovaria' zijn, eierstokken, en dat Miller, al uitleggend

GARCIA LORCA: GETROFFEN

twee afspraken. Gedurende één van die 'lege' periodes zoekt en vindt de ik-figuur een tweede vrouw: Anna. Anna is in ieder opzicht Imogens tegenpool: jonger, zij het ook gehuwd, meer gevoel voor humor, ongeremd en een volksmeisje dat in een bar werkt en in Brooklyn woont. Deze laatste relatie heeft op langere termijn een vormende invloed uitgeoefend op de ideeënwereld van de man; het is Anna die voor hem het leven van de 'gewone mens' voelbaar en herkenbaar maakt, iets wat tot dan toe totaal vreemd voor hem is geweest. Beide relaties bloeden langzaam dood, maar het gaat over Anna, als de ik-figuur in de laatste paragrafen van de roman zegt: *'... Anna, die het voor mij mogelijk had gemaakt de werkelijkheid te herscheppen; die me dat leven had geschonken van de mensen die tevoren slechts prijzen en lonen waren geweest, wetgeving en technische vooruitgang, dat nieuwe Europa van de East Side en Brooklyn waarvoor geen toeristengids bestond ...'*

De eerste maal dat hij zich realiseert, dat Anna een wereld vertegenwoordigt die hij niet kent, speelt de Brooklyn Bridge een belangrijke rol, die net zoals bij Miller omschreven kan worden als *een uitzicht over de wereld, het leven: 'We schoten uit de tunnel tevoorschijn bij Brooklyn Bridge, en ik keek naar beneden, door de rijen stalen kabels, die op en neer bewogen als een mechanisch*

wefgetouw, over de stad, die als een zwart silhouet boven het loodblauwe water lag, ... en over de straten van East Side, waar Anna geboren was ... en ik werd gedurende een moment gegrepen door het beeld van die onafzienbare massa anoniem leven, die ... zo voor mij tot leven was gekomen ...' Dan schiet de metro aan de andere zijde van de Brug weer de grond in en is het beeld voorbij.

Het zou niet juist zijn aan Wilson dezelfde symboliek toe te schrijven als die, welke we bij Miller vonden. Maar ook hier vervult de Brug de rol van een vacuüm, nog versterkt door de ondergrondse tunnel aan weerszijden; en ook in dit vacuüm wordt er iets geopenbaard aan de schrijver. Alleen, het uitzicht is anders, positief, optimistisch. Miller zag vanaf de Brug de overbodigheid van zijn eigen levensloop, Wilson ziet een nieuw doel, of, om de woorden van Miller te gebruiken: de Brug verbindt hem "met het leven, met de mens". Dat houdt in, dat Anna en de Brug in feite één en dezelfde functie uitoefenen, dat Anna in wezen de vleesgeworden Brug is, dat de Brug een vrouw is.

Wilson zelf suggereert deze gedachte aan het eind van het boek als hij zijn eerste waarneming, door de kabels van de Brug heen, naar Anna toeschrijft: *'de East Side en Brooklyn, waarvoor geen toeristengids bestond. Zij (Anna) had me dit inzicht (vision: inzicht en uitzicht!) gegeven - Ik heb er op*

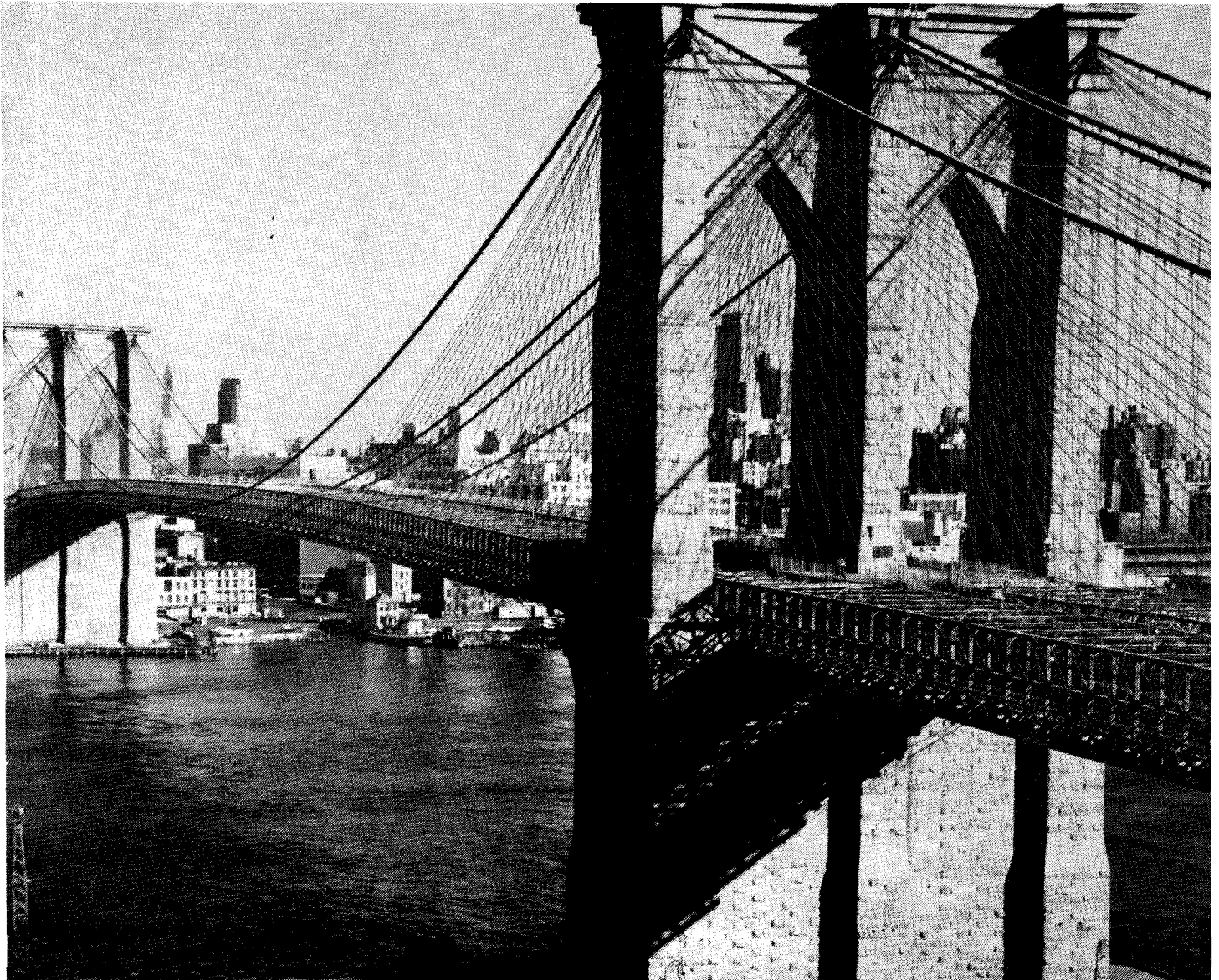
geleefd ...' Anna symboliseert het leven van het volk en zijn nieuw verworven liefde daarvoor, wars van alle deftige opsmuk van het leven in de gegoede kringen van Hecate County. Wilson had geen beter monument kunnen kiezen om dit idee kracht bij te zetten dan de Brooklyn Bridge.

DE DRIE hierboven besproken werken zijn sterk autobiografisch. Frank Harris publiceerde *My Life and Loves* zelfs onder het motto *'een zelfbekentenis'* en wat Henry Miller betreft mag het bekend zijn, dat al zijn romans autobiografisch tot in de eerste graad zijn. Niet alleen verhaalt Miller de gebeurtenissen uit zijn onstuimige leven, maar de werken blijken ook steeds weer een hoogst persoonlijke speurtocht in de eigen psyche te zijn, waarvan de lezer getuige wordt gemaakt. Behalve in *The Cosmological Eye* en *Tropic of Capricorn*, heeft Miller ook over zijn jeugd in New York en met name in Brooklyn geschreven in *The 14th Ward* (het deel van Brooklyn bij Gravesend Bay) en ook daarin kan men de Brug ontmoeten.

Dat ook Edmund Wilsons Anna werkelijk heeft bestaan, weten we sinds kort uit zijn posthuum gepubliceerde 'notebooks': *The Twenties*(2)

We mogen er daarom van uit gaan, dat Brooklyn Bridge in hun werk méér is dan een symbool, dat min of meer toevallig is gekozen

AL HET ARCHITECTONISCH MACHTSVERTOON VAN MANHATTEN ZAL NOOIT DE INSPIRATIE OP KUNNEN BRENGEN DIE DE BROOKLYN BRIDGE IN HAAR EENVOUD EN STRAKHEID HELEMAAL ALLEEN HEEFT VEROORZAAKT ...

om haar literaire mogelijkheden. Ik denk, dat we mogen concluderen dat de Brug ook in hun persoonlijke leven een belangrijke rol heeft gespeeld. Instinctief misschien, maar vol betekenis.

De man echter, die tijdens zijn leven een ware romance heeft onderhouden met de Brug, de dichter, die met een bijna ongeremde lyriek de Brug bezingt, is **Hart Crane**. Zijn gedichtencyclus *The Bridge* 'autobiografisch' noemen, is eigenlijk niet mogelijk, omdat het een verheerlijking, ja een aanbidding van de Brug is en alles wat zij uitstraalt. De Brug staat centraal en niet de dichter. Maar het is een uitstraling, gefilterd door het netvlies en de bezieling van de dichter, waardoor *The Bridge* ook gelezen kan worden als een verslag van zijn gevoelswereld; autobiografisch dus.

Jarenlang heeft Crane de Brug geobserveerd en geworsteld met de emoties, de herinneringen en beelden die zij in hem oproep. Verschillende malen in die periode leek het er op dat hij niet bij machte zou zijn de overvloed aan materiaal samen te binden tot een hechte structuur. Bovendien schreef Crane *The Bridge* in een periode in de Amerikaanse dichtkunst waarin symboliek, overvloedige lyriek en een bijkans cryptische structuur niet bijzonder op prijs werden gesteld. Alleen dankzij de toegewijde medewerking en het onvoorwaardelijke vertrouwen van *Eugene Jolas*, de uitgever van *transition* (Parijs) en enige critici (waaronder *Waldo Frank*) heeft Crane *The Bridge* tenslotte toch voltooid.(3)

Voor het zover was, had hij de Brug geobserveerd, was hij haar tientallen malen overgestoken, had hij vanaf het voetgangersbalkon over de haven uitgekeken, boeken gelezen over Atlantis en was hij zelfs over gegaan, dat hij een kamer huurde in een huis aan Brooklyn Heights: de kamer van waaruit vijftig jaar eerder de verlamde bouwer van de Brug, *Washington Roebling*, het werk aan de Brug had geleid.

In 1930 werd de bundel, die uit vijftien lange gedichten bestaat, uitgegeven.(4) Twee jaar later pleegde Crane zelfmoord.

Ik zal hier geen poging doen de structuur van *The Bridge* volledig te ontwarren. De cyclus leidt de lezer zowel door het verleden als over het Amerikaanse continent. We ontmoeten 'historische' figuren als *Pocahontas* (5), *Rip van Winkle* (6) en *Columbus* (7). De haven onder de Brooklyn Bridge inspireerde tot het gedicht *Cutty Sark*, zo genoemd naar de beroemde 19e eeuwse klipper uit de *Tea Races* (8). *Poe*, *Walt Whitman* en *Emily Dickinson*, dichters voor wie Crane een intense bewondering had, worden ter sprake gebracht. De gedichten *Indiana*, *Virginia* en *Cape Hatteras* verwijzen direct naar de geografie van het noord Amerikaanse continent.

Dat alles en oneindig veel meer ligt ingeklemd tussen het openingsgedicht *To Brooklyn Bridge* en de finale: *Atlantis*. In die twee verzen richt Crane zich direct tot de Brug zodat zij als het ware, net als de twee torens van de Brug zelf, de bundel begrenzen.

Uit de ouverture kunnen we een aantal passages halen waarmee althans één aspect van de ingewikkelde patronen duidelijk kan worden gemaakt. De eerste drie strofen zijn achtereenvolgens gereserveerd voor Het Vrijheidsbeeld, de wolkenkrabbers en een bioscoopzaal. Dan komen we uit het donker weer buiten en zien we de Brug: '*And Thee, across the harbor, silver-paced/As though the sun took step of thee, yet left/Some motion ever unspent in thy stride, -/Implicitly thy freedom staying thee!*'

Het onveranderlijke karakter van de Brug,

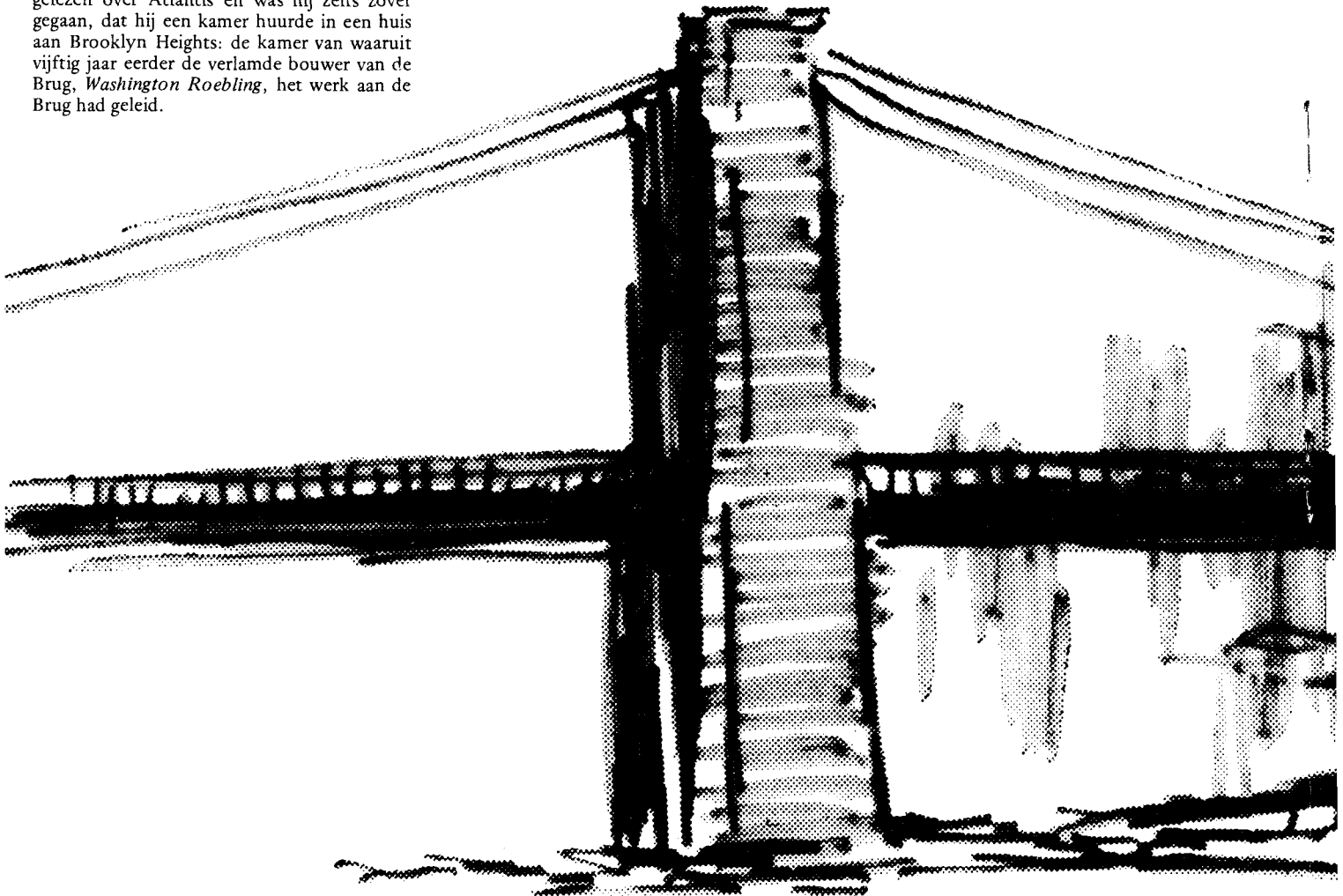
haar eeuwige rust en de vrede die daar van uit gaat, worden als eerste benadrukt. Crane werkt dat idee verder uit in beelden die de Brug bovendien te zien geven als een bijna bovennatuurlijk element: '*Thy cables breathe the North Atlantic still/... thou dost bestow/Of anonymity time cannot raise.../... thy swift/Unfractioned idiom.../Only in darkness is thy shadow clear*'. Daarmee wordt het langzaam maar zeker duidelijk waar Crane naar toe wil.

Voor hem is de Brug geen vrouw, hij grijpt nog dieper, nog intuitiever: *De Brug is gelijk aan God*. En wie wil, mag in de slotregels – en met name in 'lend' – zelfs lezen, dat hij de Brug boven God stelt: '*Unto us lowliest sometime sweep, descend/And of the curve-ship lend a myth to God*'. De Brug die neerdaalt op de mens, de Brug die uit haar krommingen een nieuwe mythische gestalte creëert voor het wezen God. Christelijken zullen dit afgoderij noemen, ik geloof echter, dat Crane een dergelijk simpel niveau ver overschrijdt; terecht stelt hij de vraag: '*How could mere toil align thy choiring strings!*'.

Voor hem, als dichter, is het onbestaanbaar dat de Brug – en alles wat hij in haar ziet hoort daarbij – door mensenhanden gemaakt is. Door zijn ogen wordt de Brug even mythisch, even intuïtief als het begrip God. Geen wonder, dat het volgende gedicht *Ave Maria* is getiteld ...

WE ZAGEN AL, dat Crane ons hierna wegvoert van de Brug. Hij zal er tenslotte via het voorlaatste gedicht *The Tunnel* (denk aan Wilson) weer terugkomen.

Atlantis. is een vervolg op het openings-

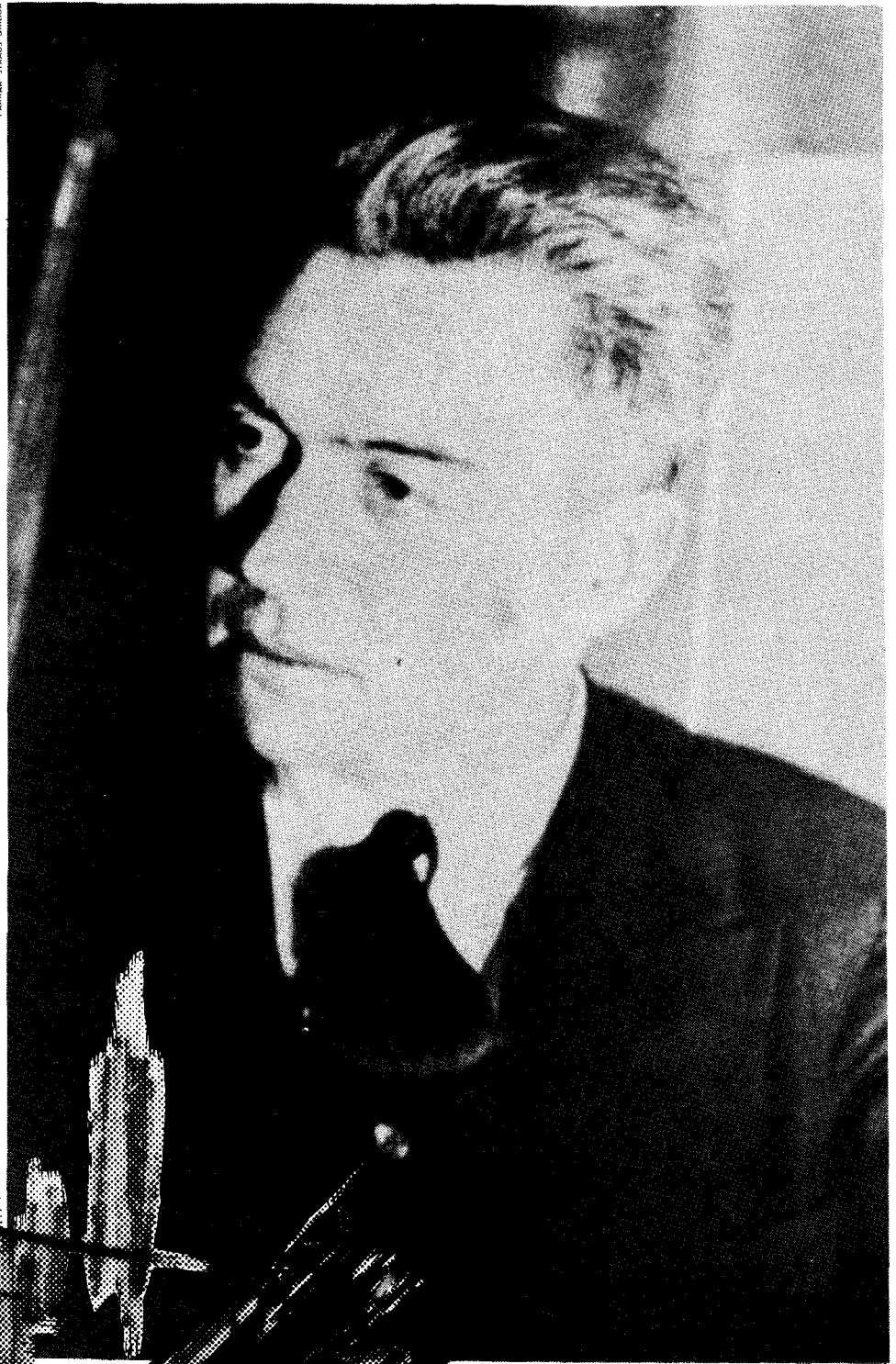

gedicht en met name op de regels: 'O harp and altar ... Terrific threshold of the prophet's pledge ...' Crane zal nu laten zien, wat er volgens hem achter die drempel te vinden is: *Cathay*. Vanouds is *Cathay* het symbool van de nieuwe, perfecte wereld (9) en als zodanig hanteert ook Crane het begrip. Met dien verstande echter, dat het in een vraagzin gebeurt: 'Is it *Cathay*'(?). Niet, dat Crane er niet zeker van is. Met de vraag geeft hij aan, dat *Cathay* voor de mens – voor hemzelf – onbereikbaar zal blijven; de Brug is een mystieke drempel, die niemand ooit zal kunnen overschrijden. En dat is, na jaren zoeken en speuren een pessimistische conclusie. Na bijna vijftien gedichten blijkt het resultaat tenslotte toch ontmoedigend te zijn.

Crane is er in geslaagd tot het wezen van de Brug door te dringen: de voorbode (*the pledge*) van een nieuwe harmonische samenleving. De Brug, in haar perfecte vormgeving, door de *idiomatische ordening* van haar kabels, door de gracieuze glooiing van vloer en hoofdkabels straalt deze harmonie uit; de wind zingt, fluistert het a-capella door de strengen: *O choir, translating time!... recast/In myriadsyllables, -Psalm of Cathay*. De Brug geeft, anders gezegd, toegang tot de hemel op aarde: *As though a god were issue of the strings ...*

Dezelfde gedachten-gang kunnen we vinden in een essay van de

HART CRANE PLEEGDE ZELFMOORD

schilder **Joseph Stella**. In *transition* nr. 16/17 (10) schrijft hij over de Brug o.a. 'I felt deeply moved, as if on the threshold of a new religion or in the presence of a new DIVINITY'. Jolas, de hoofdredacteur van het blad was op dat moment systematisch bezig de volledige publikatie van Crane's cyclus kracht bij te zetten met bijdragen in dezelfde sfeer van andere dichters en beeldende kunstenaars. Het lijkt zeer aannemelijk, dat diverse van Stella's uitspraken Crane direct hebben beïnvloed. Crane gaat in zijn conclusie echter een stap verder dan Stella. Volgens hem zal niemand die 'verschrikkelijke drempel' kunnen passeren. Net zo min als ooit iemand de plaats zal kunnen vinden van het verloren werelddeel Atlantis – een nog klassieker symbool voor de paradijselijke wereld.

Het gaat niet te ver, als we dit tragische

LB

befes waarmee Crane besluit, in verband brengen met zijn zelfmoord twee jaar later. Crane bevond zich aan boord van het schip de *Orizaba* nabij de Golf van Mexico. In die omgeving had hij enige jaren eerder al reizen gemaakt en de mystiek van het gebied (denk ook aan de zgn. Bermuda-Driehoek) had hem geïnspireerd tot gedichten met exotische titels als: *O Carib Isle!*, *The Mermen*, — *And Bees of Paradise*. Crane moet zich over de reling van de *Orizaba* gebogen hebben en tot de conclusie, de verschrikkelijke vaststelling gekomen zijn, dat er slechts één weg naar Cathay leidt. Noem het zelfmoord — ik noem het Op weg naar Atlantis.

EEN tweede dichter die — zij het om heel andere redenen — de hand aan zichzelf sloeg en bij zijn leven de Brooklyn Bridge heeft bezongen, was Vladimir Mayakovski.

We moeten nu even vaststellen, dat de Brooklyn Bridge in ieder geval niet een puur-amerikaanse aangelegenheid is. Dit om te voorkomen, dat men zou denken, dat al de symboliek en impliciete mystiek van de Brug vertroebeld of gekleurd zou kunnen zijn door welke niet-poëtische aangelegenheid dan ook. Het is zaak te beseffen, dat de magie van Brooklyn Bridge méér is dan een willekeurige keuze of literaire toevalstreffer. Mayakovski werd er door getroffen toen hij New York bezocht, en later zou een andere Europese dichter, de spanjaard Federico Garcia Lorca hetzelfde overkomen.

Mayakovski's *Brooklyn Bridge* vind ik de mooiste tekst uit de 'Brug'-literatuur. Zijn poëzie is minder hermetisch dan die van Crane en — in tegenstelling tot Lorca — direct tot de Brug gericht.

Ik had voor dit artikel twee Duitse Mayakovski-vertalingen (uit het Russisch) ter beschikking, die onderling sterk uiteenlopen. De passages waarop ik hier wil wijzen vertonen echter een vrijwel exacte overeenkomst.

Ook Mayakovski beklemtoont de eeuwigheid van de Brug, maar op een heel andere wijze dan Crane. Hij brengt haar in verband met het laatste oordeel, waarbij alleen de Brug van de ondergang gespaard zal blijven: *Wenn einst das Ende der Welt gekommen/fällt dem Chaos dieser Planet zum Raub/und würde einzig nur ausgenommen die Brücke hier aus des Untergangs Staub ...*

Ook de Brug als synthese van heden en verleden, de Brug als symbool voor de eenheid van mensen en landen, wordt duidelijk: Zij *'verband Prärien und Meere mit Rädern, /von hier ist Europa nach Westen gesprungen', /lies flattern im Wind der Indianer Federn* (11).

Een indiaan op Brooklyn Bridge.

Dan schemert er toch iets door van de fysieke relatie die ook Miller en Wilson suggereerden, en die ik onlangs nog verbeeld zag in een foto van een al wat oudere man, naakt op de Brug (12). De Brug wordt een kus tussen Brooklyn en Manhattan: *wenn wir nur genügend Hände hätten/zögen wir Brooklyn heran an der Lippe, /mit stählernem Fusse gestützt auf Manhattan!*

Voor al de overeenkomst met Edmund Wilson is de aandacht waard. In beide gevallen zien we dat de Brug zowel een symbolische functie heeft, maar dat die symboliek tevens zeer concreet met een persoonlijke ervaring wordt verbonden.

Hoezeer de Brug Mayakovski heeft

geïmponeerd, hoezeer zijn symboliek het resultaat is van die onbenoembare ervaring — noem het inspiratie —, kunnen we tenslotte in de slotregels lezen: *'Ich starr, wie auf Schnellzüge blickt ein Eskimo, /lich bohrt, gleich einem Ohrwurm, der im Ohr sich verding. /Die Brooklyn-Brücke, oh—/ja ... ist 'n Ding ...*

STAD ZONDER SLAAP is de titel van Lorca's Brug-gedicht, dat hij de ondertitel *Avondzang van Brooklyn Bridge* gaf. De Brug zelf komt echter niet ter sprake. Het lijkt me dat we ons hier moeten beperken tot de inspiratie die de Brug heeft veroorzaakt. Niets meer en niets minder. De ondertitel maakt dit waarschijnlijk meer dan duidelijk en hier zouden we moeten proberen te ontdekken hoe die inspiratie tot stand is gekomen.

Stad zonder slaap is een gedicht dat handelt over het eeuwige waken van de mens, de mens die nooit schijnt te slapen: *'Niemand slaapt er de hemel door. Niemand, niemand. /Niemand slaapt er ... Niemand slaapt er de aarde over ...'* Lorca relateert dit waken aan surrealistische voorstellingen die tenslotte uitmonden in de oproep: *'Mijn zonen, sluit iemand de ogen, /gesel hem, gesel hem'*. De mens moet gedwongen worden de ogen te sluiten en te slapen.

Hoewel iedere speurtocht naar de inspiratiebron niet meer kan zijn dan een subjectieve gissing, stel ik het volgende voor: Lorca heeft

THOMAS WOLFE: DIRECTE ODE

bij avond op de Brug gestaan. Hij zag de miljoenen lichten van New York, die voor hem het eeuwig-wakker-zijn van de mens gingen betekenen; en op een ander niveau: de lichten werden open ogen. In zijn eigen woorden: *'... panorama van open ogen/en bitter brandende puisten'* (de wolkenkrabbers).

De Brug zelf moet deze symboliek bevorderd hebben, en wel door een 'vertaling' die we regelmatig tegenkomen in de 'Brug'-literatuur: de beeldspraak, die de gotische doorgangen in de torens tot *ogen* maakt: eeuwig geopende ogen.

Welk morbide effect die geopende ogen van de Brug kunnen hebben heeft T.K. Brown III beschreven in zijn verhaal *The Valley of the Shadow*. Hoewel de Brug daarin niet met name wordt genoemd is het duidelijk, dat de zesjarige Timmie Walton op tragische wijze de dood vindt en dat zijn dood direct in verband wordt gebracht met de Brug. Dat het hier inderdaad de Brooklyn Bridge betreft kunnen we afleiden uit het feit, dat

Jimmie in 78th Street woont, — de Brug is als het ware om de hoek —, en dat hij op zijn zwerftocht door de buurt geconfronteerd wordt met *the two great jelly eyes*: *'Hij bevond zich op slechts korte afstand van de grote ogen ... en nu gloeiden die in de duisternis. Ze waren zo groot als de twee ronde gastanks die je kon zien vanaf de veerport, hoger dan al de huizen; hun blikken waren recht vooruit gericht, hoog over zijn hoofd heen, en waren zo sterk, dat hij ze kon zien, twee lichtende kabels dwars door de lucht. Het was alsof hij op weg was naar de pier van een spookachtige brug'*.

Er is meer. Een groot deel van het verhaal moet beschouwd worden als de beschrijving van de fabel-achtige, typisch kinderlijke gedachten, die Jimmie op zijn sterfbed door het hoofd schieten. In die laatste flitsen voor de dood namelijk ontmoet hij een vrouw in een wit gewaad, die hem 'langs de draak leidt'. Die vrouw is Ran en zij brengt hem naar de Ogen. *'Naar de ogen', zei de aardige vrouw. 'Koele slaap'. ... 'Waar de zee is', antwoordde ze. 'Zoals Atlantic City'. De Ogen: 'Daar waar de koele groene zee is. Waar Ran woont, ze sleurt verdronken zeelui naar de bodem van de zee'. Ran woont blijkbaar op de Brug, en ze gedraagt zich als een sirene.*

Alles blijkt wonderlijk in elkaar te passen als we de oeroude betekenis van Ran in aanmerking nemen. Zij was immers — in de Scandinavische mythologie — de vrouw van Aegir. Aegir was een reus, de heerser over de wereldzeeën en hij woonde in een enorm kasteel met *zwarte zuilen*. De Brug! Zelf was Aegir geen Godheid, maar in zijn burcht kwamen de Noorse goden regelmatig samen om feest te vieren. Ran — wat 'roof' betekent — was dan gastvrouw maar in het dagelijkse leven is zij gewoon haar netten (kabels!) uit te werpen om mensen te vangen.

Opnieuw blijken we dus met een verhaal te maken te hebben dat op een normale vertelling lijkt, maar dat in wezen een nieuwe, nog niet gesignaleerde lading geeft aan het fenomeen The Brooklyn Bridge.

TOT NU TOE hebben we ons voornamelijk bezig moeten houden met gevallen van een tamelijk ingewikkelde symboliek. De literatuur kent echter ook een aantal veel

reëler voorbeelden. Het zou te ver voeren — en weinig interessant zijn — hier ieder verhaal te noemen waarin de Brug figureert. Want 'figureren' is dan maar al te vaak het juiste woord, juist vanwege het gebrek aan iedere vorm van symboliek.

Gelukkig zijn er een aantal prima uitzonderingen. **Betty Smith's** *A Tree Grows in Brooklyn* bijvoorbeeld, het boek waarnaar het al eerder genoemde Broadwaystuk is gemaakt.

Het is het verhaal van een lowerclass gezin uit Brooklyn. Hierin wordt het — ook nu nog bestaande — verschil in sociale status tussen de Brooklynites en de Manhattaners verwerkt met de Brug als definitieve drempel tussen die twee werelden: *"I go over that bridge sometimes when I go to work", Johnny said. Francie looked at him in wonder. He went over that magic bridge and still talked and looked like always? She couldn't get over it. She put her hand and touched his arm. Surely the wonderful experience of going over that bridge would make him feel different.*

De kronieker van het New Yorkse stadsleven bij uitstek is **John Dos Passos**. In zijn *Manhattan Transfer* vinden we herhaaldelijk verwijzingen naar de Brug. Dos Passos' ensceneringen lijken op foto's. Hij beschrijft een man, die op een bank op de Brug advertenties zit te lezen; de kabels worden bij hem van 'airy lace' en de hoofdkabels vormen een speciale uitdaging: *'the rollerskates are magic rollerskates, whee ... up the brick walls of the houses, over the roofs, vaulting chimneys, up the Flatiron Building, scooting across the cables of Brooklyn Bridge'*. Op rolschaatsen over de kabels.

In de film *It Happened in Brooklyn* zingt **Frank Sinatra** een lied over de Brug. Veel elementen die we al eerder konden noteren vinden we ook hier terug: *'I love to listen to the wind through her strings/The song that she sings for the town/I love to look at the clouds in her hair/She's learned to wear like a crown'*.

Voor al de vergelijking van het kabelwerk met haren is prachtig. Aan het eind van het lied (van Sammy Cahn en Jule Styne) roert ook *the Voice* de controverse Brooklyn-Manhattan aan. Hij beslist die in het voordeel van Brooklyn: *'All the folks in Manhattan are sad/Cause they look at her and wish they had/The good ol' Brooklyn Bridge ...'*

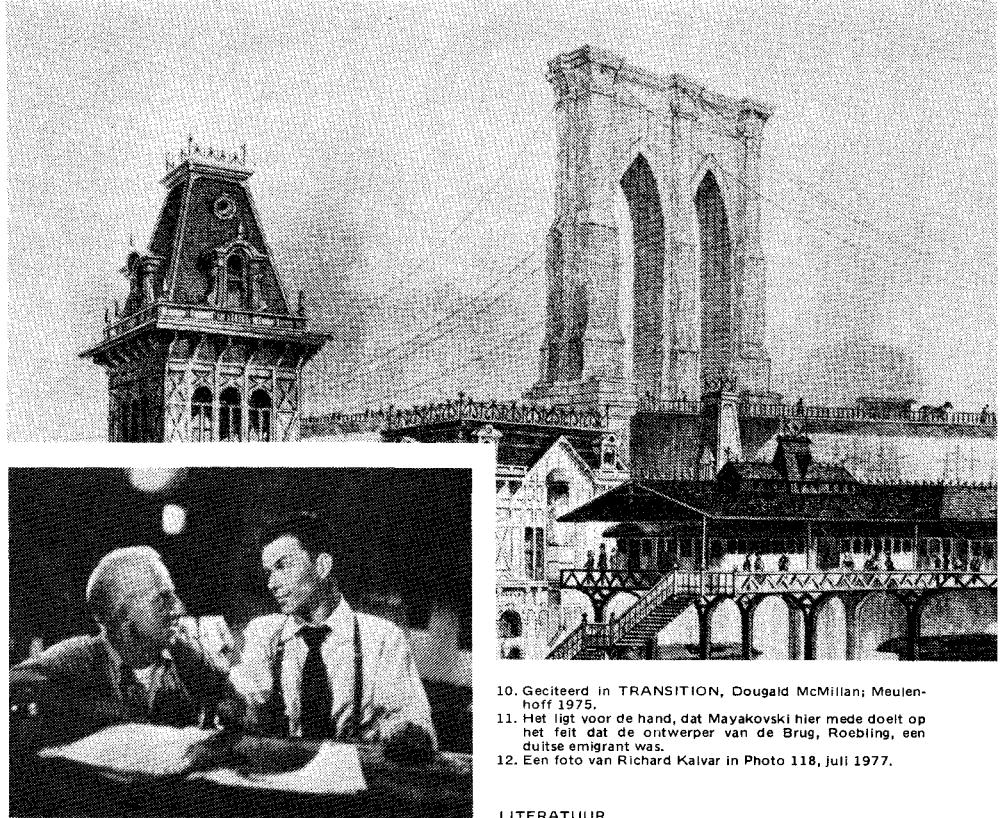
EN INDERDAAD, al het architectonisch machtsvertoon van Manhattan, met zijn Empire State-, Chrysler- en Pan Am-Buildings, het World Trade Centre, de United Nations, het Guggenheim, en de Madison Square, al die hoogstandjes zullen samen nooit de inspiratie op kunnen brengen die de Brooklyn Bridge in haar eenvoud en strakheid helemaal alleen heeft veroorzaakt.

We hebben dat ongetwijfeld voor een deel te danken aan de voorliefde voor de strakke maar vooral oprechte vorm van de ontwerper van de Brug, Roebling. Aan hem, en aan het noodlot. Want het lijkt erop, dat de dramatische geschiedenis van de bouw van de Brug haar sporen heeft achtergelaten in de torens en de kabels. Sporen waarvoor met name schrijvers uiterst gevoelig bleken te zijn.

De Amerikaanse romancier **Thomas Wolfe** is de enige, die in zijn werk een directe ode aan Roebling heeft verwerkt. In zijn boek *The Web and the Rock* komt een uitgebreide passage voor waarin een jong meisje en haar vader op bezoek gaan bij de zoon van de ontwerper, Washington Roebling, die zijn

laatste levensdagen slijt in een kamer met uitzicht op de Brug. Washington Roebling voltooide de plannen van zijn vader en hield aan het werk in de caissons een bijna totale verlamming over. De vader zegt tegen het meisje: *"This is the man that built the Bridge ... my fair La-dee"*. En zij bedenkt: *'And I knew that it was true! I knew the Bridge had come out of him, and that his life was in the Bridge. He could not move, because his legs were crippled, and yet his life soared up out of him'*.

En ziedaar de paradox waarmee de gehele Brug-literatuur doorweven is. Het is alsof Roeblings verlamming en de levensdrang die hem in staat stelde de Brug te voltooien in de bouwplannen zijn doorgedrongen en met het beton, het graniet en het staal in de Brug zijn

ingemetseld.

De Brug bestaat uit schijnbare tegenstellingen als verlamming en geesteskracht, leven en dood, heden en verleden, efficiency en artistiekeiteit. Alles werd in de Brug bijeengebracht tot een bovennatuurlijke synthese, tot een object met vier dimensies. *De Brug, dat is één massief brok magie*. Alles wordt verenigd in de Brug tot een verschrikkelijk moment suprême: *het niets*. Niemand hoeft daarom verwonderd te zijn, als ik besluit met een uitspraak van **Robert Benchley**: *'Niemand heeft in feite de Brooklyn Bridge ooit echt gezien. Zij is in wezen een speling van lichtgolven op het netvlies'*. De Brug, die bestaat niet! En dit artikel is nooit geschreven.

ED SCHILDERS

- Harris heeft zijn leven beschreven als een voortdurende aaneenschakeling van literaire en seksuele prestaties. Hij schroomt niet zichzelf te tekenen als een geniale erudit. In de loop der jaren zijn veel vraagtekens gezet bij een aantal aspecten uit zijn *Life and Loves*. Het is de vraag of Harris werkelijk in de caissons heeft gewerkt. Een vergissing als IJZEREN CAISSONS — ze waren van hout — kan natuurlijk een onzorgvuldigheid zijn. Andere details echter weet Harris zich feilloos te herinneren. Nauwkeurig onderzoek van zijn oudere boek *THE BOMB* waarin hij naar veruit ook over het werk aan de Brug heeft geschreven zou hier opheldering kunnen brengen. Ik heb het boek echter nergens in Nederland kunnen inzien.
- The Twenties*-Edmund Wilson; Leon Edel Ed.; Farrar, Straus & Giroux, 1975.
- Wij de verantwoordelijke redacteur van OOSTHOEKS ENCYCLOPEDIË hier nota van nemen en het ONVOL-

TOOID schrappen? En mocht iemand op het idee komen **KRAZIBOKS GESCHIEDENIS VAN DE AMERIKAANSE LITERATUUR** te drukken, wat niet te hopen is, dan nu vast: ook daar — schrappen!

- Parijs-Black Sun Press, 1930 januari; New York-Horace & Liveright; 1930 oktober.
- Pocahontas: de dochter van het indianenopperhoofd Powhatan. Haar naam betekent zoveel als 'stoepoos'. Door haar huwelijk met kolonist John Rolfe konden blanken en indianen lange tijd in vrede leven. Literatuur waarin Pocahontas een belangrijke rol speelt: *THE INDIAN PRINCESS* van J.N. Barker (1808) en *MY LADY POKAHONTAS* (1885) van J.E. Cooke.
- Rip van Winkle: De hoofdfiguur uit een vertelling van Washington Irving. Van Winkle slaapt door een toverdrank twintig jaar lang en ontwaakt dan in een volledig veranderde samenleving.
- Columbus: Spaans ontdekkingsreiziger die het Amerikaanse vasteland ontdekt zou hebben.
- Cutty Sark is tegenwoordig een bekend Whiskymerk. In de 19e eeuw vervoerde de Klipper die nog te zien is op het label van dit merk allerlei waren van Engeland naar New York. Haar dok lag onder de Brooklyn Bridge. Oorspronkelijk was Cutty Sark een heks in het gedicht *TAM O'SHANTER* van Robert Burns. Literatuur: *WELL DONE CUTTY SARK*-Ed Schilders; De Verbis 4.
- Als zodanig komt Cathay o.a. voor in *ORLANDO FURIOSO* van Lodovico Ariosto (1516). Anglica en haar vriend, de moor Medoro, vluchten vanuit Parijs naar Cathay.

- Geciteerd in *TRANSITION*, Dougald McMillan; Meulenhoff 1975.
- Het ligt voor de hand, dat Mayakovski hier mede doet op het feit dat de ontwerper van de Brug, Roebling, een duitse emigrant was.
- Een foto van Richard Kalvar in Photo 118, juli 1977.

LITERATUUR.

Vermeld zijn steeds de edities waaruit ik heb geciteerd, niet de eerste edities.

FRANK HARRIS

My Life & Loves, deel I; Triton Pers, Huizen, 1967.

Nederlandse vertaling: *Mijn leven & liefdes*, door J.J. Besançon.

HENRY MILLER

Tropic of Capricorn; Calder, Londen 1964. *The 14th Ward*; Uit de bundel *Black Spring*, Calder, Londen 1965.

EDMUND WILSON

The Princess with the Golden Hair; Uit de bundel *Memoirs of Hecate County*, Panther, Londen 1960.

HART CRANE

The Bridge; Uit de bundel *The complete poems and selected letters and prose of Hart Crane*, Oxford University Press, Londen 1968.

VLADIMIR MAYAKOVSKI

Die Brooklyn Bridge; Uit het boek *Brücken der Welt*, Bucher Verlag, Luzern 1971.

Idem: Uit de bundel *Ausgewählte Gedichte*, Reclam Jun., Leipzig, ongedateerd.

FEDERICO GARCIA LORCA

Dichter in New York; Nederlandse vertaling van Luc. Tournier; J. Heijns Tsz., Zaandijk 1959.

T.K. BROWN III

The Valley of the Shadow; Opgenomen in de verzamelbundel *The Esquire Treasury*, Heinemann, Londen 1954.

JOHN DOS PASSOS

Manhattan Transfer; White Lion, Londen & New York, 1974.

BETTY SMITH

A Tree Grows in Brooklyn; Blakiston, Philadelphia, 1943.

FRANK SINATRA

Columbia Records 37288. Opgenomen 31 oktober 1946. MGM film *It Happened in Brooklyn*: 1947.

ROBERT BENCHLEY

Citaat uit *My Ten Years in a Quandary*;

THOMAS WOLFE

The Web and the Rock; Penguin Books, Middlesex, 1972.

HET BOUWEN VAN BROOKLYN BRIDGE (FUROR 8)

1. *THE BUILDERS OF THE BRIDGE*; D.B. Steiman, Harcourt, Brace & Co., 1945. Mijn uitgave: *Armed Services Edition nr. 1051*. Ongedateerd.

2. *THE BOOK OF BRIDGES*; Martin Hayden, Galahad Books, New York 1976.

3. *HET HELDENDRAMA VAN EEN BRUG*; Katholieke Illustratie, 30 oktober 1950. Anoniem. Bevat alleen aardig fotomateriaal.

4. *BROOKLYN BRIDGE-71 years young*; Life, 28 juni 1954 (International Edition). Anoniem. Over de renovatie van de brug door D.B. Steiman.